

Araştırma Makalesi/Research Article

Çanakkale'nin Tarımsal Yapısı İçinde Zeytinciliğin Yeri ve Önemli Sorunlar

Fatma Öztürk^{1*} Mine Yalçın¹ Ayşen Yıldırım²

¹Zeytincilik Araştırma Enstitüsü Tarım Ekonomisi Bölümü, İzmir.

²Zeytincilik Araştırma Enstitüsü, Yağ Teknolojileri Bölümü, İzmir.

*Sorumlu yazar: oztemelfatma@yahoo.com.tr

Geliş Tarihi: 12.06.2018

Kabul Tarihi: 06.12.2018

Öz

Türkiye’de zeytincilik sektörü, sofralık zeytin ve zeytinyağı alt sektörleri ile tarımsal üretim değeri açısından ilk on tarımsal ürün içerisinde yer almaktadır. (FAO, 2016). Tane zeytin üretimi açısından dünyada 4. sırada yer alan sektör, dış ticaret, istihdam, sağlıklı beslenme ve tüketim açısından ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Çanakkale yöresi de, Türkiye zeytinciliğindeki üretim payı, yeni tesis edilen zeytin bahçeleri, verim yüksekliği ve yöre zeytinyağlarının kaliteli olmasından dolayı önem arz etmektedir. Çanakkale ilinde 2016 yılında işlenebilir arazinin %77,3’ü tarla arazisi (nadas dâhil), %6,1’i sebze arazisi (örtü altı dâhil), %5,5’i meyve arazisi, %1,4’ü bağ arazisi ve %9,7’si zeytinliklerden oluşmaktadır. İlde zeytin alanları, buğday alanlarından sonra 2. sırada yer almaktadır. Ancak ilde yetişen ürünler, il ekonomisine sağladığı katkı bakımından incelendiğinde, yağlık zeytin (360.060TL) buğdayın (265.843TL) önüne geçmektedir. Sofralık domates ise (338.841 TL) 3. sırada yer almaktadır. İlin sofralık ve yağlık zeytin bitkisel üretim değeri 360.060.000 TL’dir. Türkiye sofralık zeytin üretiminin %2,6’sı, yağlık zeytin üretiminin ise %12’si Çanakkale ilinden sağlanmaktadır. Zeytin alanları açısından İlçelere göre değerlendirme yapıldığında, Ayvacık ilçesinin %35,2’lik pay ile zeytin üretim değerine katkısının ilk sırada yer aldığı görülmektedir. %30’luk pay ile Ezine ikinci sırada, yaklaşık %10’luk pay ile Eceabat ilçesi üçüncü sırada yer almaktadır. Zeytin üretim değeri açısından bakıldığında ise Ayvacık ilçesi yaklaşık 36 milyon TL ile ilk sırada yer almaktadır. Ayrıca ilin toplam bitkisel üretim değeri içerisinde zeytin üretim değerinin %15 oranında bir paya sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma da Çanakkale ilinin zeytincilik sektörüne ait mevcut durumu incelenmiş ve sorunlar tespit edilmiştir. Çalışmanın materyalini konu ile ilgili ulusal ve uluslararası ikincil kaynaklar (yayın, rapor, makale, araştırma vb.) oluşturmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili istatistikler FAO, TÜİK, Çanakkale İl Tarım Müdürlüğü kayıtları vb. kullanılmıştır. İstatistiklerin değerlendirilmesinde yüzde oranlar ve aritmetik ortalama hesaplamaları kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale, Zeytin, Zeytinyağı, Ekonomi, Üretim Değeri, Sorunlar

The Place Of The Olive In The Agricultural Structure Of Çanakkale And Important Problems Abstract

The olive industry in Turkey is among the top ten agricultural products in terms of agricultural production value with table olive and olive oil sub-sectors. The sector, which is ranked in 4th place in the world in terms of olive production, has an important place in the economy of the country in terms of foreign trade, employment, healthy nutrition and consumption. Canakkale region is also important because of the production share in Turkey olive sector, the newly established olive gardens, high yield and local olive oil of high quality. In Canakkale province, 77.3% of arable land is composed of cultivable land (including fallow), 6.1% is vegetable land (including the greenhouse cultivation), 5.5% fruit land, 1.4% bond land and 9.7% olive groves in 2016. Olive fields are in second place after wheat fields in the province. However, when the products grown on the province are examined in terms of the contribution to the provincial economy, olive for oil (360.060TL) is ahead of the wheat (265.843 TL). The table tomatoes are in the 3rd place (338.841 TL). The province's table olive and olive oil crop production value is 360.060.000 TL. Approximately 2.6% of Turkey's total olive production and 12% of olive for oil production are in Canakkale. When assessed in terms of the districts, Ezine (36.2%), Ayvacık (35.2%) and Tal (12.5%) attract at gaining attention according to the density of olive fields. In terms of olive production value, Ayvacık is ranked in the first with approximately 36 million TL. In addition, it is determined that olive production value has a share of 57% of vegetable production value. In this study, the current status of Çanakkale province's olive industry is examined and problems are identified. The material of the work constitutes the national and international secondary sources (publications, reports, articles, research, etc.) related to the subject. In addition, relevant statistics, Provincial Directorate of Agriculture, TURKSTAT,

FAO records, etc. is used. Percentage ratios on and arithmetic mean perspective calculations is used in the evaluation of the statistics.

Keywords: Çanakkale, Olive, Olive Oil, Economy, Production Value, Problems

Giriş

Çanakkale ili sahip olduğu tarihi ve kültürel değerleri, ekolojik faktörleri, eğitim, kültür ve turizm özellikleri olmakla birlikte tarımsal açıdan da ön plana çıkmaktadır. Çanakkale de temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olup, hammaddesi tarımsal ürünler olan, tarıma dayalı sanayide ilin ekonomisinde önemli rol oynamaktadır. Tarım nüfusu 180.338 kişi olup aktif nüfusun %35'i tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Türkiye'nin önemli tarımsal ürünlerinden biri olan zeytin, tarımsal sanayiye ham madde oluşturması, istihdam alanı yaratması, dış ticaretteki önemi, insan sağlığı üzerindeki sayısız etkileri vb nedenlerden dolayı ekonomik ve sosyal gelişmede önemli fonksiyonlar üstlenmektedir. Bu anlamda Çanakkale yöresi de Türkiye zeytinciliği içinde önemli bir konumda bulunmaktadır. Türkiye'nin yağlık zeytin üretimini %12 oranında karşılayan Çanakkale'de tarımsal alanların %9,7'si zeytinliklerle kaplıdır. Ezine, Ayvacık ve Bayramiç yetiştiriciliğinin önemli olduğu bölgelerdir. Bu bölgede üretilen zeytinlerin önemli bir kısmı yağlık olarak değerlendirilmektedir. Üretilen zeytinin ilin bitkisel üretim değeri içerisinde çok önemli ekonomik bir değere sahiptir. Bu çalışmada Çanakkale zeytin ve zeytinyağı üretiminin mevcut durumu ele alınıp, yetiştiricilik, ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması aşamalarındaki sorunlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Materyal ve Yöntem

Konu ile ilgili ulusal ve uluslararası ikincil kaynaklar (yayın, rapor, makale, araştırma vb.) oluşturmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili istatistikler FAO, TÜİK, Çanakkale İl Tarım Müdürlüğü kayıtları vb. kullanılmıştır. İstatistiklerin değerlendirilmesinde yüzde oranlar ve aritmetik ortalama hesaplamalarından yararlanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Çanakkale ilinin yüzölçümü toplam 973.700 ha olup işlenebilir arazinin ürün ve kullanımında önemli bir yere sahiptir. İlerdeki zeytinlik alanlar 32 210 hektar işlenebilir arazi içindeki payı ise % 13,5 dir. Türkiye'nin toplam tarım alanlarının yaklaşık %1'i Çanakkale ilinde bulunurken, Türkiye'deki zeytin alanlarının yaklaşık %4'ü Çanakkale il sınırları içinde olduğu Çizelge 1'de görülmektedir.

Çizelge 1: Türkiye ve Çanakkale ilinde ki Arazi Varlığı ve Zeytin Alanları (2016)

İşlenebilir Arazi Dağılımı	Türkiye (ha)	Çanakkale (ha)	Payı (%)
Tarla Alanı (Nadas Dahil)	19.724.866	256.254	1,30
Sebze Alanı (Örtü Altı Dahil)	844.312	20.268	2,40
Meyve Alanı	1.992.713	18.155	0,91
Bağ Alanı	435.227	4.743	1,09
Zeytin Alanı	845.542	32.210	3,80
TOPLAM	23.842.600	331.633	1,39

Kaynak: TÜİK, 2017

Türkiye'de 2016 yılı istatistiklerine göre yaklaşık 845 bin hektar alanda, 1 730 bin ton tane zeytin üretimi gerçekleşmiştir. Üretimi gerçekleşen tane zeytinin %25'i sofralık %75'i yağlık zeytin olarak değerlendirilmiş ve 2016/17 üretim sezonunda zeytinyağı üretimi 177 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Zeytin ağaçlarının %85'lik bölümü ürün vermekte olup, geri kalan kısım yeni dikimlerden oluşmaktadır (Çizelge 2).

Çanakkale ilinde 32 210 hektar alanda, toplam 5 430 696 adet zeytin ağaç mevcuttur. Meyve veren ağaçların %93'ü yağlık, %7'si ise sofralık çeşitlerden oluşmaktadır Zeytin ağaçlarının %91'i meyve vermektedir (Çizelge 3). Yöredeki zeytinliklerin büyük çoğunluğu Ayvalık ve Gemlik çeşitlerinden oluşmaktadır. Son yıllarda sofralık Domat zeytin çeşidi de tesis edilmeye başlanmıştır

Çizelge 2. Türkiye Tane Zeytin Üretim, Alan ve Ağaç Miktarı (2016)

	Alan (ha)	Üretim (ton)	Meyveli ağaç (adet)	Meyvesiz ağaç (adet)	Ağaç sayısı (adet)	Verim (kg)
Sofralık	226 251	430 000	47 314 681	8 652 920	55 967 601	9
Yağlık	619 290	1 300 000	100 088 449	17 702 038	117 790 487	13
TOPLAM	845 542	1 730 000	147 403 130	26 354 958	173 758 088	11

Kaynak: TÜİK, 2017

Çizelge 3. Çankkale Tane Zeytin Üretim, Alan ve Ağaç Miktarı (2016)

	Alan (ha)	Üretim (ton)	Meyveli ağaç (adet)	Meyvesiz ağaç (adet)	Ağaç sayısı (adet)	Verim (kg)
Sofralık	1 758	6 363	349 836	42 710	392 546	18
Yağlık	30 456	105 830	4 584 450	453 700	5 038 150	23
TOPLAM	32 214	112 193	4 934 286	496 410	5 430 696	20,5

Kaynak: TÜİK, 2017

Çankkale zeytin yetiştiriciliğinde, zeytin ağacı başına verim değerleri Türkiye ortalamalarının üzerinde olup, yaklaşık iki kat daha fazla olduğu ifade edilebilir. İldeki yağlık zeytin üretim miktarı Türkiye yağlık zeytin üretiminin %12'sini karşılamakla birlikte bu oran sofralık zeytinde daha düşük olduğu Çizelge 4'de görülmektedir.

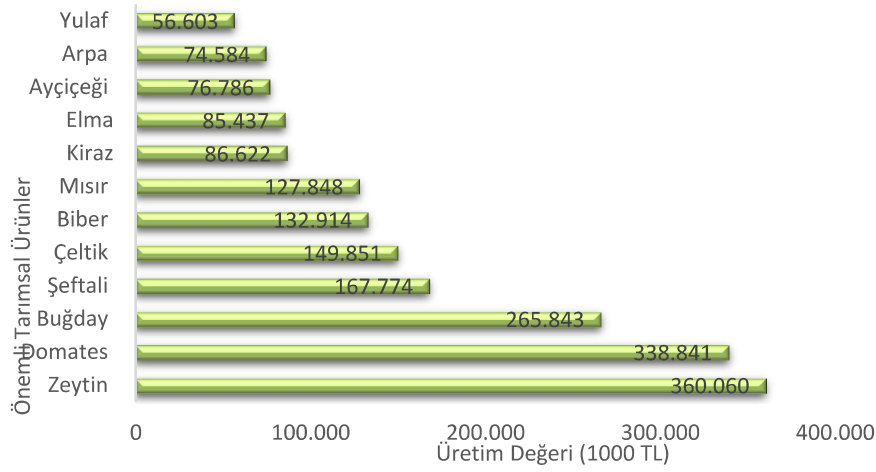
Çizelge 4. Çankkale Zeytinciliğinin Türkiye Zeytinciliği İçindeki Yeri (2016)

	Çankkale			Türkiye			Çankkale/Türkiye Üretim (%)	Türkiye Sıralaması
	Alan (ha)	Üretim (Ton)	Verim (kg/da)	Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (kg/da)		
Zeytin	32 214	86.680		845 554	1.730.000	9	9,71	
Zeytin Sofralık	1 758	11.165	18	226 251	430.000	8	2,60	2
Zeytin Yağlık	30 456	156.786	23	619 290	1.300.000	10	12,06	6

Kaynak: TÜİK, 2017

Çankkale yöresinde yetiştirilen tarımsal ürünlerin il ekonomisine sağladığı katkı açısından üretim değerlerine bakıldığında, zeytin yetiştiriciliğinden elde edilen gelirin ilk sırada yer aldığı görülmektedir (Grafik 1). Dolayısıyla zeytin, yöre tarımına katkı sağlayan önemli bir tarımsal üründür. Gerek sofralık zeytin ve gerekse zeytinyağına sağladığı hammadde katkısı ve yaratılan katma değer de dikkate alındığında hem il ekonomisinde hem de Türkiye ekonomisi açısından stratejik bir tarımsal ürün niteliğinde olduğu ifade edilebilir. Ayrıca tarımsal istihdama sayılabilecek katkı da önemli olup, özellikle hasat zamanında bünyesinde barındırdığı nüfusun artacağı düşünülebilir.

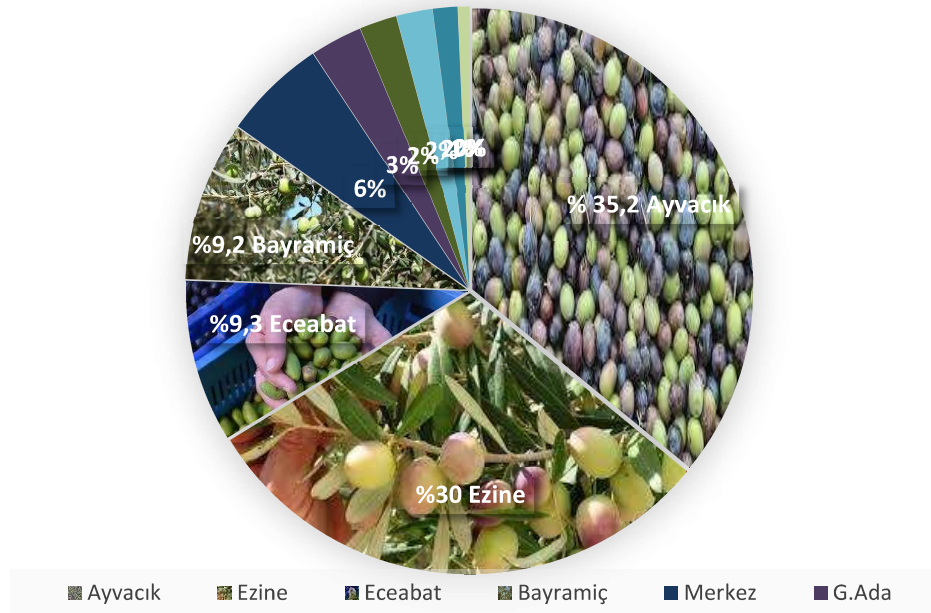
Grafik1. Çanakkale İlinde Yetişen Tarımsal Ürünlerin İl Ekonomisine Katkısı (2016-1000TL)

Kaynak: Çanakkale İl Tarım Müdürlüğü verilerine göre düzenlenmiştir

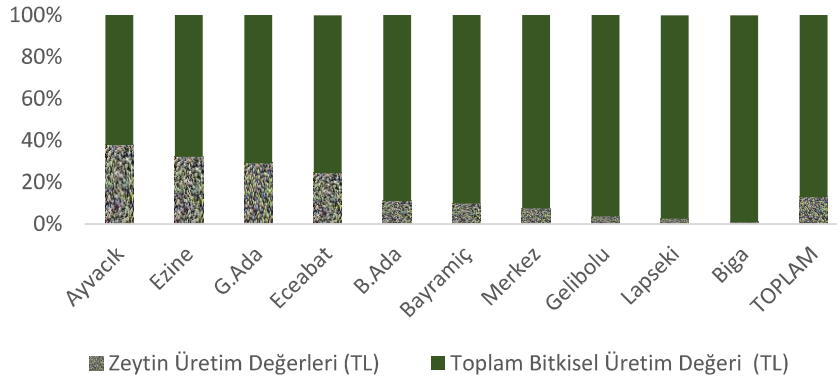
Çanakkale toplam zeytin üretimi değerlerinin ilçelere göre katkı paylarındaki dağılımına bakıldığında, Ayvacık ilçesinin %35,2'lik pay ile zeytin üretim değerine katkısının ilk sırada yer aldığı görülmektedir. %30'luk pay ile Ezine ikinci sırada, yaklaşık %10'luk pay ile Eceabat ilçesi üçüncü sırada yer almaktadır (Grafik2).

Grafik1. Çanakkale'nin İlçelerine Göre Zeytin Üretim Değerinin Oransal Dağılımı (%)

Kaynak: Çanakkale İl Tarım Müdürlüğü verilerine göre düzenlenmiştir.

Grafik 3 Çanakkale'nin İlçelerine Göre Bitkisel Üretim Değeri İçinde Zeytin Üretim Değerleri 2016 (%)

Kaynak: Çanakkale İl Tarım Müdürlüğü verilerine göre düzenlenmiştir.

Önemli Sorunlar

Türkiye genelinde bakıldığında, Çanakkale ili gerek üretim, gerekse ağaç varlığı açısından 6.sırada yer almakta ve iklim toprak özellikleri nedeniyle iyi bir zeytin üretim potansiyeline sahip görünmektedir. Ancak yetiştiricilik aşamasında görülen sorunlar verimin düşük gerçekleşmesine, işleme ve pazarlama aşamasında görülen sorunlar ise kalitedeki yetersizlikler ve ürünün değer fiyatını bulamaması gibi önemli sorunları ortaya çıkarmaktadır.

Çanakkale ili yetiştiricilikte, zeytin üretimi yapılan işletmelerin, küçük, dağınık ve parçalı olması, zeytin üretiminde verimin yıldan yıla dalgalanması, yetiştiriciliğin bilinçli olarak yapılmaması, budama, sulama, hastalık ve zararlılarla mücadeledeki zorluklar, yanlış hasat uygulamaları en önemli etmenler olarak görülmektedir. Özellikle ürünün miktar ve kalitesini etkileyen en önemli husus, zeytin için kritik kabul edilen dönemlerde sulama uygulamalarının mutlaka yapılması gereğinin bilinmesidir. Ayrıca, hastalık ve zararlılarda mücadelede, gereken tarımsal mücadelenin zamanında, düzenli olarak yapılması verim ve kaliteyi etkileyen diğer önemli bir etken olarak görülmektedir. (Kaleci, 2012) Çanakkale yöresinde ekolojik nedenlerden dolayı sık sık rastlanan bir diğer sorunda zeytin ağaçlarının kışın görülen düşük sıcaklık zararından dolayı don zararına uğraması ve şiddetli rüzgarların neden olduğu ağaç kayıplarıdır. Doğal afetlerin vermiş olduğu ekonomik kaybı gideren, tarımda sigorta sistemi ise yeterince gelişmemiş olduğu ifade edilebilir.

Diğer yandan bölgedeki ağaçların büyük bir kısmının yaşlı olduğu ve bazen de bakımsızlıktan dolayı yaşlanarak verimden düştüğü görülmektedir. Bu ağaçların tekrar verimli ve ekonomiye katkı sağlayabilmesi için gençlik budaması çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Çanakkale yöresinde zeytinlerin işlenmesi aşamasında yaşanan sorunlardan ikincisi kaliteli zeytin ve zeytinyağı elde edilmesi konusunda yaşanmaktadır. Zeytinyağı işletmelerinin yapısının küçük ve dağınık olması, teknik ve hijyenik alt yapının yeterli olmadığı da görülmektedir. Ayrıca diğer önemli bir sorun işletmelerin sürekli ve kaliteli ham madde temin etmedeki sıkıntılardır.

Zeytinyağı arzındaki fazlalık, maliyet ve fiyat yüksekliğine bağlı rekabet gücünün düşüklüğünün yanı sıra yörede sofralık zeytin konusunda üretici bilincinin de düşük olması Çanakkale'de Zeytin ve Zeytinyağının pazarlanması aşamasında karşılaşılan sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yörede örgütlenmenin yeterli olmaması, bilhassa yörede ihtisaslaşmış üretici birliklerinin bulunmaması pazarlamayı olumsuz yönde etkileyen bir diğer sorundur. Yöresel tanıtım faaliyetlerinin artırılması dış pazarla birlikte iç pazarda tüketimin teşvik edilmesini sağlayacaktır. Ayrıca üreticilere prim desteklerinin ham dane zeytine verilecek şekilde düzenlenmesi çalışmalarının yapılmasının yanı sıra ve ulusal ve uluslararası fonlardan etkin bir şekilde faydalanılması için gerekli çalışmalarına da ağırlık verilmelidir (Kaleci, N., 2012).

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, Çanakkale tarım ekonomisine önemli bir katkı sağlayan zeytin, Türkiye tarımsal milli geliri açısından da önem teşkil etmektedir. Her ne kadar zeytinyağı kalitesi ve ağaç başına verimler açısından Türkiye ortalamalarının üzerinde görünse de, önemli zeytin ve zeytinyağı üreticiler konumunda olan İspanya ve İtalya'nın gerisinde kaldığı ifade edilebilir.

Kaynaklar

- Anonim, FAO, Erişim Tarihi:20.10.2017, <http://www.fao.org.stat>
- Anonim, TÜİK. Erişim Tarihi:20.10.2017, <http://www.tuik.gov.tr>
- Anonim Çanakkale İl Müdürlüğü Brifing Raporları, Çeşitli Yıllar
- Anonim 2016/2017 Zeytin Zeytinyağı Rekolte Tahmin Raporu, UZZK.
- Ilgar, R., 2016."Çanakkale İlinde Zeytin Yetiştiriciliği ve Sorunlar"; İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Dergisi. 32 (2016) <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iucografya> (Basılı) ISSN 1302-7212, (Elektronik) ISSN 1305-2128
- Kaleci, N., 2012. "Çanakkale Zeytinciliği ve Sorunları" Çanakkale Zeytin Çalıştayı, s:35-51. ISSN 978-605-4222-20-9 Ayvacık-Çanakkale.
- Özışık, S., Öztürk, F, 2012. "Zeytin Ve Zeytinyağı Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve SWOT Analizi", Çanakkale Zeytin Çalıştayı. s:13-33. ISSN 978-605-4222-20-9. Ayvacık-Çanakkale.